

А. В. Лєзіна,
к. е. н., доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0516-6598>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.9.75

РОЛЬ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ В ПРОЦЕСАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

A. Liezina,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Business Economics
and Entrepreneurship, Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman

THE ROLE OF INNOVATION DEVELOPMENT IN THE PROCESSES OF ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

У статті досліджено роль інновацій в процесах забезпечення економічної безпеки підприємства. Автором досліджено широке поле визначень поняття "інновації" та виокремлено серед них низку найбільш розповсюджених, які відрізняються підходом, а саме визначення інновації як процесу або як результату діяльності. Це допомогло сформувати бачення інновацій в галузі електропостачання, що має відображення в специфічну напрямку економічної діяльності через прояв покращення рівня якості напруги в мережі, збільшення об'єктів електропостачання, вдосконалення способів та методів передачі послуг тощо. Наступною складовою описаного дослідження є аналіз моделей управління інноваційною діяльністю з метою підвищення економічної безпеки підприємства електроенергетичного сектору. З урахуванням актуальних викликів економічної безпеки, пов'язаних із військовим вторгненням Росії на територію України, представлено підхід щодо управління у сфері інноваційної діяльності за участю держави як справедливого регулятора та водночас незалежного учасника інноваційної діяльності в рамках "потрійної спіралі" в електроенергетичній галузі.

The article examines the role of innovations in the processes of ensuring the economic security of the enterprise. The author researched a wide field of definitions of the concept of "innovation" and singled out among them a number of the most widespread, which differ in approach, namely, the definition of innovation as a process or as a result of activity. This helped to form a vision of innovations in the field of electricity supply, which is reflected in a specific direction of economic activity through the manifestation of improvement in the quality of voltage in the network, the increase of electricity supply facilities, improvement of methods and methods of service transmission, etc. Along with the positive impact, one of the most significant threats to economic security are threats in the field of innovation and innovative activity. At the same time, it is taken into account that the complex and dual nature of innovation causes external threats (changes in technology, legislation, breakthroughs in the innovation activity of competitors, including unforeseen ones), as well as internal threats (imbalance of strategic goals of innovation and resources, improper organization of innovation management, etc.) The next component of the described research is the analysis of innovative activity management models with the aim of increasing the economic security of enterprises in the electric power sector. Taking into account the current challenges of economic security related to the military invasion of Russia on the territory of Ukraine, an approach to management in the field of innovative activity with the participation of the state as a fair regulator and at the same time an independent participant in innovative activity within the framework of the "triple spiral" in the electric power industry is presented. Accordingly, as part of the

further search for determining the impact of innovations on economic security, an organizational model for managing the innovative activities of enterprises was proposed, which helped create a favorable economic and legal environment and support the necessary organizational conditions.

Ключові слова: економічна безпека, підприємство, інновації, розвиток, інноваційний процес, управління.
Key words: economic security, enterprise, innovation, development, innovation process, management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах протягом понад півстоліття інновації виступають найважливішим драйвером економічного зростання і справедливо розглядаються як найважливіше, якщо не ключове джерело збалансованого сталого зростання економіки та її окремих сфер і суб'єктів, за для забезпечення їх конкурентоспроможності та формування розширених передумов для динамічного розвитку. Із застосуванням інновацій виникає можливість вирішення численних проблем у соціально-економічній сфері. Загалом цей напрям, при правильному застосуванні, стає реальною рушійною силою економічного та соціального прогресу. Інновації визначають суть і зміст того явища, яке прийнято називати "ною економікою", галузі якої формують прискорені темпи економічного зростання в національній та глобальній економіці.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження вітчизняних та закордонних вчених в площині їх уваги взаємозв'язку та впливу інновацій та економічної безпеки мають широке вираження та увагу. Нашу

увагу привернули наступні вчені, а саме: Б. Твісс, Д. Тідда, Р. Фостер, Й. Шумпетер, В. Дейл, О. Амоша, М. Долішній, Б. Кваснюк, О. Лапко, Б. Малицький, Ю. Бажал та інші. Вітчизняні вчені в більшості розглядають інновації з позиції їх результативного впливу на покращення ведення бізнес структур, але в більшості всі вони схильні до думки, що політичне та законодавче регулювання не дозволяє повною мірою застосовувати, впроваджувати та використовувати надбання сучасності для покращення економічного стану суб'єктів господарювання. В такому випадку, на противагу є думки та підтверджені гіпотези закордонних дослідників, які мають змогу спостерігати вплив інновацій на процеси створення та підтримки економічної безпеки для підприємства. А також мають досить широку доказову базу в площині застосування та визначення економічного ефекту на практиці.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є визначення ролі та впливу інновацій на процеси забезпечення й формування економічної безпеки підприємства галузі електропостачання з огляду на можливі фактори її забезпечення щодо впливу внутрішніх та зовнішніх загроз та ризиків.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Саме поняття "інновації" вперше почало активно розроблятися закордоном, звідки було сприйнято вітчизняною наукою, у результаті у науковій літературі поняття "інновація" почало вживатися пізніше. При цьому, залежно від предмета та об'єкта свого дослідження, вчені по-різному інтерпретують це поняття.

Першим в теорії інновацій є Й. Шумпетер, який під інноваціями розумів "зміни з метою виробництва та використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих, транспортних засобів, ринків та форм організації в промисловості" [1]. Інновації по Шумпетеру — найважливіше джерело трансформації всього перебігу ринкової історії функціонування бізнесу.

Відповідно до більш вузького підходу до розуміння інновацій в електроенергетичному секторі, їх зміст обмежується техніко-технологічними рішеннями з певним ступенем новизни — іншими словами, йдеться про нові ідеї, способи, методи вирішення технічних, технологічних завдань, включаючи створення нових технологій обробки сировини та матеріалів (включаючи обробку інформації), нових способів виробництва та надання по-

Таблиця 1. Окреме тлумачення поняття "інновації" в науковій літературі

Підхід	Автор	Визначення
Інновація як процес	Ф. Ніксон	«Інновація – сукупність технічних, виробничих та комерційних заходів, які спричиняють появу на ринку нових товарів, покращених промислових процесів та обладнання».
	Б. Санто	«Інновація – суспільно-економічний процес, який через практичне використання ідей та винаходів призводить до створення найкращих за своїми властивостями виробів, технологій, і у випадку, якщо інновація орієнтована на економічну вигоду, прибуток, її поява на ринку може принести додатковий дохід».
	П. Н. Завлін, А. К. Казанцев, Л. Е. Мінделі	"Інновація - використання в будь-якій сфері суспільства результатів інтелектуальної (науково-технічної) діяльності для вдосконалення процесу діяльності або його результатів".
Інновація як результат	Р. А. Фатхудінов	"Інновація - кінцевий результат впровадження нововведення з метою зміни об'єкта управління та отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного або іншого виду ефекту".
	Н. В. Красовська	"Інновація - кінцевий результат інноваційної діяльності, який отримав втілення у вигляді нового або вдосконаленого продукту, впроваджене на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності, або в новому підході до соціальних послуг".
	Е. Роджерс	«Інновація - ідеї, предмети, технології тощо, які є новими для суспільства».

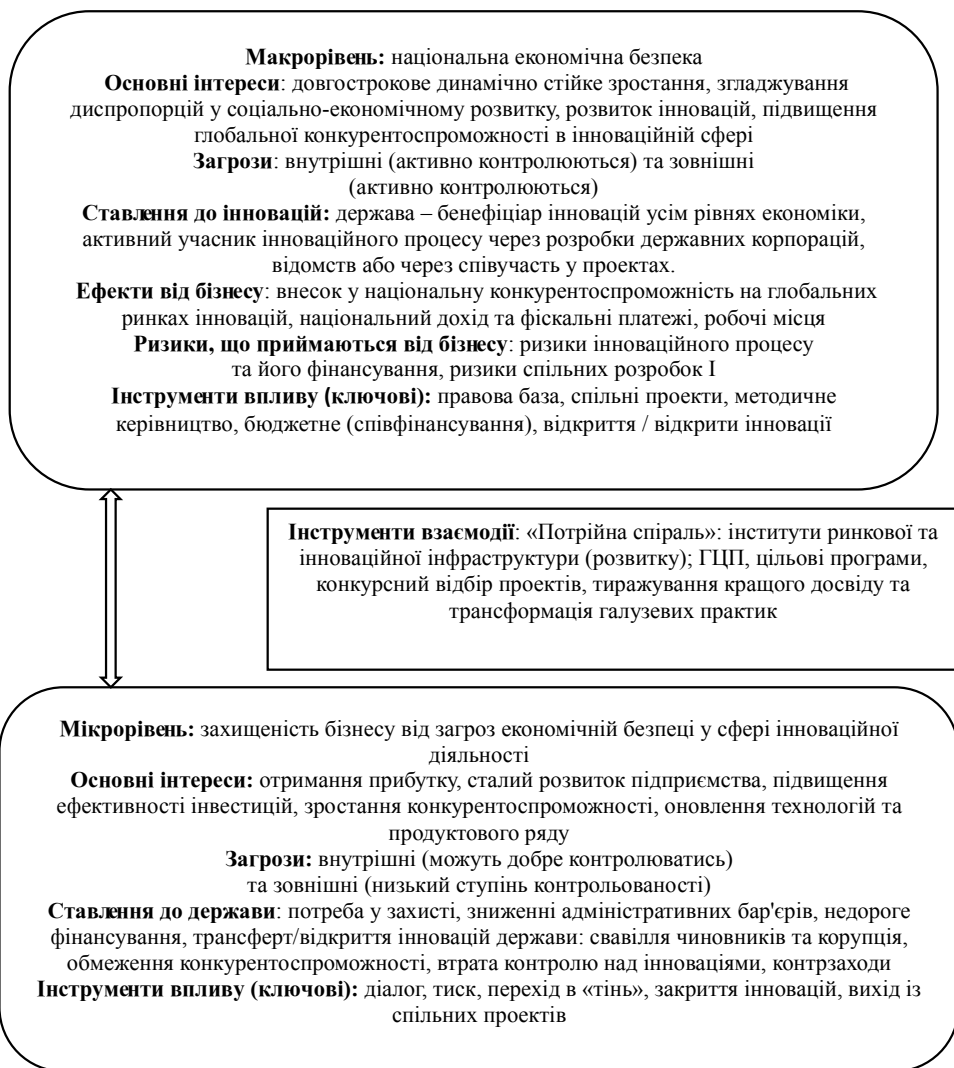
Джерело: узагальнено автором на основі [2—6].

слуг. При цьому в рамках більш конкретного опису змісту інновацій прихильники вузького підходу до їхнього розуміння розглядають інновації як процес застосування нових знань, технологій, матеріалів, або як результат їх застосування, у вигляді нових продуктів, технологій. Результати аналізу літературних джерел щодо поняття "інновацій" як процесу та як результату, зведені у таблиці 1.

Незважаючи на фундаментальні відмінності, що здаються, у найбільш загальному сенсі в них ведеться мова про взаємопов'язані явища — без процесу не буде результату, процес у відриві від результату втрачає економічний сенс, а досягнення кінцевого результату у відриві від процесу неможливе, оскільки він виникає не сам по собі, а в результаті певної діяльності людини, використовуваних нею механізмів і технологій, і навіть результати випадкового характеру є наслідками певних впливів суб'єкта на об'єкт.

Що ж до трактування результатів інновацій в сегменті електроенергетичної складової економічної діяльності, як елементів сутності даного поняття, то тут є доцільним застосовувати максимально широкий підхід, керуючись при цьому міркуваннями щодо того, що ті явища економічної дійсності, що відносяться до інновацій, які не викликають дослідницький інтерес у контексті аспектів управління інноваційною діяльністю у системі економічної безпеки, просто детально аналізуватись не будуть.

В результаті вважаємо за доцільне конкретизувати поняття інноваційної діяльності електроенергетичного підприємства, яку в авторському трактуванні слід розуміти як процес реалізації комплексу заходів, спрямованих на отримання кінцевого результату у вигляді введення на ринок інновацій (що характеризується потенційним позитивним економічним ефектом поліпшень і нововведень (нових або значно покращених продуктів (товарів, послуг), виробничих та бізнес-процесів, методів, способів, технологій управління; способів та інструментів збуту та іншої ринкової діяльності, а також інших, орієнтованих на практичне застосування)), або сприяння у забезпеченні отримання такого результату, у тому числі, третіми особами, за рахунок формування інфраструктурних умов розробки інновацій.

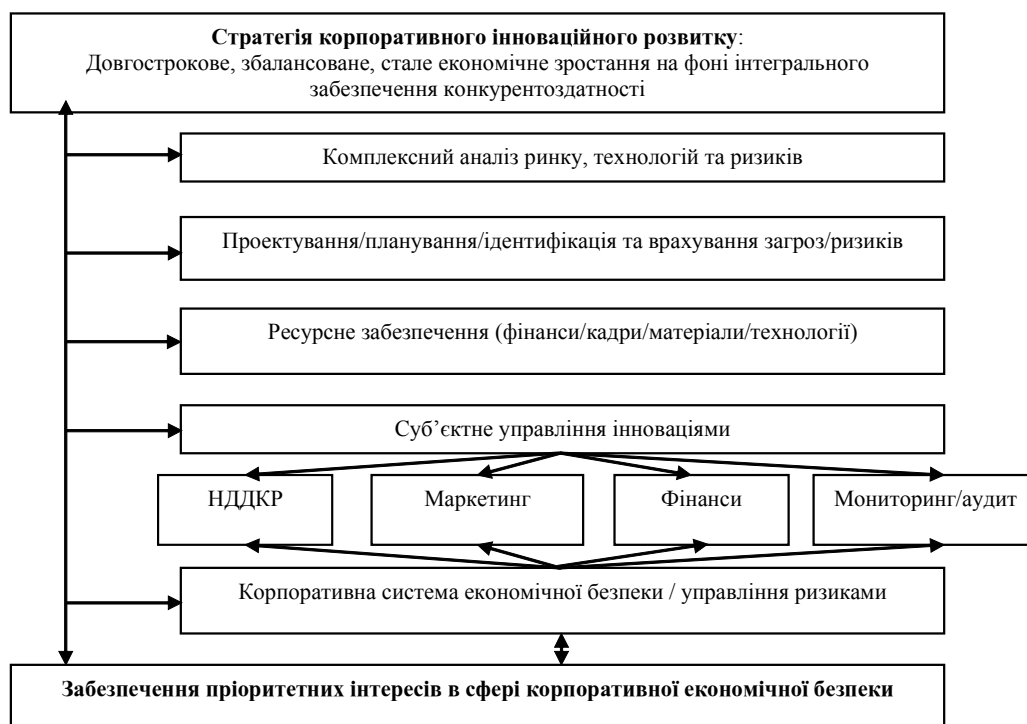
Рис. 1. Інтегрована система забезпечення економічної безпеки з врахуванням інноваційної діяльності

Джерело: розроблено автором.

Відповідно, під інноваціями пропонується розуміти покращення та нововведення, що характеризуються потенційним позитивним економічним ефектом, а саме: нові або значним чином удосконалені продукти (якість електропостачання, рівень напруги в мережі, вдосконалення способів та методів передавання послуг тощо); виробничі та бізнес-процеси; методи, технології управління; способи та інструменти збуту та іншої ринкової діяльності, а також інші, орієнтовані на практичне застосування покращення та нововведення.

Найважливішим аспектом вивчення інновацій та інноваційної діяльності є та обставина, що сплески науково-дослідної активності, застосування результатів яких призводило до масштабних удосконалень на ринках, знаменували науково-технічні революції, результатом яких виступала зміна науково-технологічних укладів, які розуміються як "макроекономічний відтворювальний контур", що охоплює всі стадії виготовлення електроенергії та відповідний тип невикористаного споживання".

Концепції нового технологічного устрою за основними положеннями відповідає концепція нової індустриальної революції, що активно розробляється наукою на Заході. Аналогічно концепції технологічних укладів

Рис. 2. Організаційна модель управління інноваційною діяльністю електроенергетичного підприємства в умовах новітнього технологічного устрою

Джерело: розроблено автором.

концепція індустріальних революцій ґрунтується на парадигмі довгих хвиль та економічних циклів; при цьому революції розглядаються і в контексті причини, і в частині наслідків — тобто до настання нової індустріальної революції діють наслідки попередньої, що пояснюють характеристику соціально-економічної реальності. В рамках парадигми індустріальних революцій поточний уклад описується як IV революція (етап), фактичний перехід до якого був проголошений на Всесвітньому економічному форумі у 2016 році та отримав детальне обґрунтування у працях автора парадигми К.М.Шваба [7]. Нова індустріальна революція змінює III етап, що діяв з 1970-х років і характеризувався інформатизацією промисловості; драйвером нової революції є цифрові технології.

Тим самим ключові парадигми, що описують науково-технічні, промислові революції, зміни технологічних укладів, вироблені як зарубіжними, так і вітчизняними вченими, демонструють єдність у розумінні того, що у 2010-х роках відбулася, спираючись на революційні трансформації в цифровій галузі, чергова зміна технологічних укладів, що на найближчі десятиліття визначає і соціально-економічний, і науково-технічний розвиток і тим самим впливає на інноваційну діяльність. Важливою рисою нового технологічного устрою є трансформація самої галузі науки та досліджень у найбільшу галузь економіки, а також економіки знань — у драйвер глобального економічного зростання [8].

Таким чином, представлений огляд свідчить, що інноваційні перетворення є ключовим драйвером економічного зростання. Отже, вони однозначно сприяють зростанню рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання різних ієрархічних рівнів. Тим часом, поряд з позитивним впливом, одними з найбільш значущих загроз для економічної безпеки і є загрози у сфері інновацій та інноваційної діяльності. При цьому слід враховувати їхню

складну і подвійну природу — загрози можуть мати зовнішній характер (зміна технологій, законодавства, прориви в інноваційній діяльності конкурентів, у тому числі непередбачуване), а можуть бути внутрішніми (дисбаланс стратегічних цілей інновацій та ресурсів, неналежна організація інноваційного) менеджменту та ін.).

В рамках нашого дослідження наступним етапом є аналіз моделей управління інноваційною діяльністю з метою підвищення економічної безпеки суб'єкту господарювання електроенергетичного сектору. З урахуванням актуальних викликів економічної безпеки, пов'язаних із військовим вторгненням Росії на територію України, є нагальна та усвідомлена необхідність у забезпеченні цільового, комплексного, професійного управління у сфері інноваційної діяльності за участю держави як справедливого регулятора та водночас незалежного учасника інноваційної діяльності в рамках "потрійної спіралі" в енергетичній галузі. При цьому активність має і доповнювати при здійсненні інноваційної діяльності має і доповнювати при здійсненні, що реалізуються на мікро — та мезорівнях, через методологічне керівництво, відбір кращих проектів, тиражування кращого досвіду та трансформацію належних галузевих практик у комплексні нормативні посібники із забезпечення економічної безпеки. Необхідність такої участі держави в інноваційній діяльності обґрунтована у працях вітчизняних та зарубіжних авторів [5—8] та поділяється суб'єктами публічної політики в державі.

Інтегративна система забезпечення економічної безпеки інноваційної діяльності на всіх рівнях впливу щодо підприємства електроенергетичного сектору, описані вище, представлена на рисунку 1.

Досягнення стратегічних інтересів у забезпеченні економічної безпеки електроенергетичного підприєм-

ства пов'язане з їх довгостроковим стійким економічним зростанням, розвитком інновацій, що спричинить підвищення конкурентоспроможності в інноваційній сфері. При цьому держава є активним учасником інноваційного процесу через розробки, які проводять як державні корпорації, так і через спільну участь у нових проектах, сприяючи тим самим розвитку високотехнологічних галузей виробництва. Забезпечення економічної безпеки підприємства даної галузі безпосередньо впливає на створення умов досягнення високого рівня економічної безпеки. Щодо забезпечення внутрішнього рівня економічної безпеки участь інновацій полягає у підтримці бізнесу та захисті від загроз економічного характеру під час впровадження інноваційної діяльності, що включає створення сприятливого економічного та правового середовища, підтримку необхідних умов організаційного характеру.

Важливим чинником в умовах є формування загальнодоступної та відкритої інформаційної системи для суб'єктів інноваційної діяльності.

Організаційна модель управління інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання в умовах нового технологічного укладу наведена на рис. 2.

Одним із важливих елементів моделі виступає створення та функціонування спеціальних суб'єктів управління інноваційною діяльністю, орієнтованих на забезпечення економічної безпеки. Іншим важливим та невід'ємним аспектом наукового управління інноваційною діяльністю в контексті забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання виступає забезпечення комплексного економічного контролю в даній сфері.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, інноваційна діяльність може розглядатися одночасно як фактор забезпечення, і як загроза економічній безпеці на всіх рівнях функціонування. З урахуванням мультиплікації як загроз, так і можливостей з боку інноваційної сфери, на користь забезпечення економічної безпеки виступає комплексне, системне та професійне управління інноваційною діяльністю на основі ризик-орієнтованого підходу.

Література:

1. Мельник В.І., Погріщук Г.Б., Погріщук О.Б. Інноваційні зміни в економіці в контексті еволюційних зрушень. Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Економіка; збірник наукових праць. 2016. Вип. 2 (48). С. 200—207.
2. Морозова С.А. Інноваційний розвиток світової економіки: теоретичний аспект. Вісник Приазовського державного технічного університету: зб. наукових праць: ПДТУ. Маріуполь, 2016. Вип. 32, Т. 1. — С. 179—186.
3. Бутенко А.І. Методичні підходи до формування організаційного забезпечення ефективного використання інноваційного потенціалу технологічного підприємства. Економічні інновації. 2018. Вип. 67. С. 22—36.
4. Кравченко В.О. Інноваційний розвиток як основа економічної безпеки підприємства. Науковий вісник. Одеський національний економічний університет. Все-

українська асоціація молодих науковців. — Науки: економіка, політологія, історія. 2013. No 26 (205). С. 122—131.

5. Дьяченко О.А. Економічна безпека інноваційно-орієнтованих підприємств в умовах євроінтеграції. Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". 2015. No 12. С. 173—180.

6. Кириченко О.С. Інноваційна безпека як невід'ємна складова економічної безпеки та ефективного проектно-орієнтованого розвитку сучасних підприємств. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. 2012. Вип. 1 (Т. 1). С. 94—99.

7. Liezina A., Lavruk A., Matviienko N., Ivanets I., Tseluiko O., Kuchai O. Impact of econometric modeling and perspectives of economic security of the cross-industry complex. Acta Innovations. 2023, No. 47. P. 73—83.

8. Andriushchenko K., Liezina A., Lavruk V., Sliusareva L., Rudevska V., Economic analysis of artificially roughened solar air heater with v-shaped ribs Acta Innovations 2022, № 45, P. 18—30.

References:

1. Melnyk, V.I., Pohrishchuk, G.B. and Pohrishchuk, O.B. (2016), "Innovative changes in the economy in the context of evolutionary changes" Scientific Bulletin of the Uzhhorod University: series: Economics; collection of scientific papers, Vol. 2 (48), pp. 200—207.
  2. Morozova, S.A. (2016), "Innovative development of the world economy: theoretical aspect", Bulletin of the Pryazovsky State Technical University: Coll. scientific papers. PDTU. Mariupol, Vol. 32, no. 1, pp. 179—186.
  3. Butenko, A.I. (2018), "Methodical approaches to the formation of organizational support for effective use of the innovative potential of technological entrepreneurship", Economic innovations, Vol. 67, pp. 22—36.
  4. Kravchenko, V.O. (2013), "Innovative development as the basis of economic security of the enterprise", Scientific Bulletin. Odesa National University of Economics. All-Ukrainian Association of Young Scientists. — Sciences: economics, political science, history, Vol. 26 (205), pp. 122—131.
  5. Dyachenko, O.A. (2015), "Economic security of innovation-oriented enterprises in the conditions of European integration", Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute", Vol. 12., pp. 173—180.
  6. Kirichenko, O.S. (2012), "Innovative security as an integral component of economic security and effective project-oriented development of modern enterprises", Fin.credit. activity.: probl. theories and practices: coll. of science pr., Vol. 1, pp. 94—99.
  7. Liezina, A., Lavruk, A., Matviienko, N., Ivanets, I., Tseluiko, O. and Kuchai, O. (2023), "Impact of econometric modeling and perspectives of economic security of the cross-industry complex", Acta Innovations, vol. 47, pp. 73—83
  8. Andriushchenko, K., Liezina, A., Lavruk, V., Sliusareva, L. and Rudevska, V. (2022), "Economic analysis of artificially roughened solar air heater with v-shaped ribs", Acta Innovations, vol 45, pp. 18—30.
- Стаття надійшла до редакції 14.04.2024 р.